

волості // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. Міжвідомчий збірник наукових праць. Архів і Особа. – Київ, 2001. – Вип. 3. – С. 115; *Osiadłość miasta Ostroga anno 1708 / Wyd. J. Nowicki // Rocznik Wołyński. – Równe, 1938. – Т. 7. – S. 196.*

Література: Вихованець Т. Острозькі храми XVI – середини XVII ст. // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2008. – Вип. 13. – С. 168; Мицько І. З. Острозька слов’яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 109; Перлштейн А. Описание города Острога // Чтения Общества истории и древностей российских при Московском университете. – Москва, 1847. – № 4. – С. 143; Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии: В 5-ти томах. – Почаев, 1889. – Т. 2: Ровенский, Острожский, Дубенский уезды. – С. 665.

Тарас Вихованець

Церква Миколаївська

Нині не існує. Вважається однією з найдавніших церков в Острозі. Перші відомості про Ц. пов’язуються з наданням Данила та його дружини Василиси Острозьких “певних ґрунтів, названих Чепель... церкві св. Миколи Острозького і священникам, що при ній...”. Можливо, надання згаданих ґрунтів йшло разом із заснуванням самого храму. В такому випадку поява в Острозі Ц. можна відносити до XIV століття. У документі Ц. значиться як “въ парканех”, тобто знаходилася в межах пригородка. В “Акті введення у володіння Острозькою волостю Беати та Гальшки Острозьких 1542 р.” серед церковних сіл згадується “село святого Миколи”. У “Підтвердженні прав Беати Острозької на маєтки покійного чоловіка з вписанням акту їх поділу в 1542 р. між нею та її дочкою Гальшкою” іменується у частині Б. Костелецької “село Плоская светого Николы”, котре вже 1571 р. належало *Церкві Богоявленській соборній*. За *Я. Перлштейном*, 17.04.1592 р. *В.-К. Острозьким* для підданих Ц. було на-

дано підтвердження того, що вони не повинні платити податок на користь князя. Тоді ж зустрічаємо й ім’я священника цього храму – отець Сава; 10 липня 1597 р. у справі про наїзд гремяцьких бояр *В.-К. Острозького* на ґрунти Ц. згадується “отец Данило, Пресбитер Никольский Острозский”. Під час поділу володінь *Острозьких між Олександром та Янушем Костянтиновичами Острозькими у 1603 р.* в Острозі на Загородді, що відійшло *Янушеві*, серед підданих названо “попа миколаївського”. 15 серпня 1618 р. згадується священник “Василий Никольский”. В інвентарі ординацької частини Острозької волості від 1621 р. тут же в Острозі на Загородді згадується “будинок отця миколаївського”. Згідно з *Я. Перлштейном*, 13 травня 1634 року перед гродським урядом у Луцьку став “отець Иван Василевичь Криловский, Пресбиторь церкви св. Отца Николы Заковой Острожской”, для вписання до книг згаданого надання на Ц. ґрунтів Чепель. Історик відзначав, що *О.-Я. Заславський* підтвердив низку привілеїв, наданих Ц. князями *Острозькими*, де серед іншого вказується право священників храму на вільний помол по суботах у замковому млині. У рукописі праці *С. Кардашевича* говориться, що обов’язки священника Ц. виконував Дем’ян Наливайко.

29 жовтня 1703 року Ц. дощенту згоріла. Як повідомляється в *Актах (хроніці) Острозького парафіяльного костелу*, з огляду на це “вся Русь була дуже сумною, бо то була церква дуже стара, красива й багата”. Храм було наново збудовано. Інвентар ординацької частини Острога від 1708 р. зазначає, що Ц. мала багато фундушів та надань, серед яких “право ставропігії або братства” (“Stavropigiey alias Bractwa”) та звільнення від усіх міських та замкових повинностей, які не втратили сили й на час написання джерела. Інвентар ординацької частини Острога від 1724 р. вказує, що храм влаштовувався за василіанським зразком (“Reguły Świętego

Vazyłego Włahoczestiwa”). Вочевидь, лише з кінця XVIII ст. Ц. знову стала православною. С. Кардашевич зазначав, що в церкві знаходився в натуральну величину образ Ф. Острозького в убранні православного ченця. Ця ікона пізніше потрапила до острозької Церкви Параскево-П'ятницької. На початку XIX ст. дерев'яна Ц. знаходилася під тимчасовою опікою острозького Успенського собору. Не раніше 1824 р. було складено “Описание утварей и всей наличности Острожской Николаевской церкви”, до якого увійшов перелік богослужбових речей та літератури. На 1830 р. Ц. згадується як приписана “к Соборной Параскевиевской церкви”. При ній була кам'яна дзвіниця. Зображення старого та новозбудованого храмів невідомі. С. Кардашевич зазначав, що під час пожежі в 1848 р. Ц. зазнала пошкодження, з огляду на що богослужіння в ній припинилося, а згодом у 1864 р. храм було розібрано. Портрет Ф. Острозького перенесено до Церкви Параскево-П'ятницької.

Джерела: *Карти, плани:* Генеральное описание Волынской губернии (нач. XIX в.) / Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка. Відділ рідкісної, рукописної та стародрукованої книги ім. Ф. П. Максименка. – Спр. 1721. IV. – Арк. 21: Мапа Острога. (Фотовідбитка з: Російський державний військово-історичний архів (РДВІА). – Ф. ВУА. – Спр. 21277); Кудрявцов В. Краткое описание Волынской губернии. 1810 / Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка. – Мікрофільм № 50. – Арк. 625-626: Мапа Острога. (Ориг. у: РДВІА. – Ф. ВУА. – Спр. 21551. – Арк. 625-626); РДВІА. – Ф. ВУА. – Спр. 19558. – Арк. 1.

Документи: Архив Юго-Западной России. – Киев, 1871. – Ч. 1. – Т. 4. – С. 307; Державний історико-культурний заповідник м. Острога. Відділ фондів (ДІКЗО. ВФ.). – КН 23871 / III-Д 9250 (1708 р.). – Арк. 19-20; КН 11701 / III-Д 6075 (1830 р.), КН 15399 / III-Д. 7283 (не раніше 1824 р.), НДФ 3514 (1808 р.); Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Упоряд. В. Атаманенко. – Київ – Острог – Нью-Йорк, 2004. – С. 19, 36, 43, 77, 91, 297; Тесленко І. Акт поділу володінь між кнг. Беатою з Кос-

тельця і кж. Гальшкою Острозькою 1542 року як джерело з соціально-економічної історії Острозької волості // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. Міжвідомчий збірник наукових праць. Архів і Особа. – Київ, 2001. – Вип. 3. – С. 115; Archiwum Państwowe w Krakowie (Polska). – Archiwum Sanguszków. Rękopisy (APK. ASR). Sygn. 1031. – S. 313; APK. ASR. – Sygn. 461. – S. 385 v; Osiałość miasta Ostroga anno 1708 / Wyd. J. Nowicki // Rocznik Wołyński. – Równe, 1938. – Т. 7. – S. 197.

Література: Бондарчук Я. Церква Миколаївська // Острозька академія XVI-XVII ст. Енциклопедичне видання. – Острог, 1997. – С. 174; Вечерський В. Втрачені об'єкти архітектурної спадщини України. – Київ, 2002. – С. 411-412; Вихованець Т. Миколаївська церква в Острозі: аспекти історії // Острозький краєзнавчий збірник. – Острог, 2007. – Вип. 2. – С. 26-34; Його ж. Острозькі храми XVI – середини XVII ст. // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2008. – Вип. 13. – С. 168-170; Його ж. Острозькі церковні книгозбірні XIX століття // Волинська книга. Історія, дослідження, функціонування: Науковий збірник. – Острог, 2005. – Вип. 1. – С. 59-60; Його ж. Параскево-П'ятницька церква в Острозі // Кобудь. Костянтинів. Старокостянтинів. Історія, археологія, культура, архітектура. Науковий збірник “Велика Волинь”. – Т. 34. М-ли Всеукраїнської наук.-практ. конф., присвяченої 800-літтю міста, 10-11 березня 2006 року. – Старокостянтинів, 2006. – С. 333; Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 85, 88, 97, 103, 109; Перлштейн А. Описание города Острога // Чтения Общества истории и древностей российских при Московском университете. – Москва, 1847. – № 4. – С. 139-141; Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии: В 5-ти томах. – Почаев, 1889. – Т. 2: Ровенский, Острожский, Дубенский уезды. – С. 664, 676; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913. – S. 142-146.

Тарас Вихованець